

Η ποίηση του μη-ποιήματος

Κόρη μου, κόρη μου, τι μπορώ να πω
Για τη ζωή;
Δεν μπορώ να την καταδικάσω
George Orpen

Αν το ποίημα οφείλει την ταυτότητά του σε μια πράξη λεκτικής βίας, που το εξακοντίζει στο οντολογικό επίπεδο του «φανταστικού», κάθε δικαίωμά του στον κλήρο της πραγματικότητας θεμελιώνεται σε μιαν άλλη πράξη

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΠΛΑΝΑ

βίας, ερμηνευτική αυτή τη φορά. Το «μακελειό» αυτό, είτε το θέσουμε ως πρακτική μεταστοιχείωση των δεδομένων είτε το δεχθούμε ως ρομαντική ανάφλεξη ιδεών, δεν κλονίστηκε ούτε στιγμή από τη θέση του στην πνευματική ιεραρχία του νεώτερου κόσμου. Από τη στιγμή που η αρχαιότητα απειβώσε στη γέννα των διδύμων της, το πραγματικό και το φανταστικό δεν γίνεται να επικοινωνήσουν δίχως ασυμφωνίες εντός του ατόμου και εντός των θεσμών. Το ποίημα, με μια καταστατική πράξη αμφίβολης διαύγειας -ο Πλάτων πάντα και παντού!- έπεσε στον κλήρο του φανταστικού. Το πιο πραγματικό απ' όλα τα έργα τέχνης, αυτό που μοιράζεται με την πραγματικότητα το κατεξοχήν εργαλείο διευθέτησης των αναγκών μας: την γλώσσα, ονομάστηκε πολίτης του κόσμου των ψευδών φαντασιώσεων. Κι όμως, θα έπρεπε να εισβάλλει σαν κατακτητής κάθε φορά στον κληροδοτημένο τόπο του. Και θα έπρεπε να πραγματοποιεί αιματηρές εξόδους κάθε φορά που υποχρεωνόταν ν' αποδείξει τη «χρησιμότητά» του. Βέβαια, ο άδολος λογισμός του αισθητικού γεγονότος δεν ήταν παρά μια αναποφασιστικότητα που έμοιαζε με απάτη: το ποίημα κρεωνόταν το φανταστικό, αλλά απαγορευόταν να απομακρυνθεί από την πραγματικότητα. Τα ρητορικά σκεύη που θα έπαιρνε μαζί του θα φράζαν τον κόσμο της πράξης.

Χρειάστηκαν χίλια χρόνια για να βρεθεί επιτέλους ένας τρόπος υπεξείρευσης αυτών των ρητορικών σκευών. Η εμπορική και η πολιτική επικοινωνία, στενεμένες από τις ψυχρωσικές συνθήκες της αγοράς, έπρεπε να ψεύδονται σαν να λένε την αλήθεια και η ρητορική της ποίησης μπορούσε -τάχα- να το πετύχει αυτό. Μόνο που χρειαζόταν κάποια παρακώρση. Το ποίημα έπρεπε να λέει λίγο αλήθεια! Η παρακώρση αυτή δεν ήταν θα και τίποτα σπουδαίο, από τη στιγμή που οι περισσότεροι ποιητές είχαν ήδη δεχθεί την «έμφυτη» αναπηρία του λόγου τους: θα πεις την αλήθεια σαν να λες ψέματα ή θα πεις ψέματα σαν να λες αλήθεια. Ποτέ απλά αλήθεια ή ψέματα. Η ίδια η ποίηση δεν ευθυνόταν, βέβαια, γι' αυτή τη συνεχή αποστασία. Γενιές γενεών φιλοσόφων είχαν εργαστεί για τη θεμελίωση μιας διαφοράς ανάμεσα στη ζωή και στη ζωή. Οστόσο, δεν ήταν εκείνοι που τα κατάφεραν να πραγματοποιήσουν το όνειρό τους. Μέσα σε τριακόσια χρόνια, η παραγωγή υλικών αγαθών είχε εγκλωβίσει το υποκείμενο ανάμεσα στον κόσμο που ζούσε και στον κόσμο που σεβόταν. Ο Νίτσε κραύγασε περί του ευρωπαϊκού μπεντισμού, αν και δεν είναι βέβαιο πως γνώριζε για ποιο ακριβώς πράγμα προειδοποιούσε η κραυγή του.

Ο κόσμος ως αντικείμενο, ως βούληση και ως παράσταση δεν ήταν πια ένας κόσμος, αλλά δύο ή τρεις ή τέσσερις ή μυριάδες, ομαδοποιημένοι σε δύο οντολογικές τάξεις, που μπορούσαν να περνούν με άνεση η μια στο επίπεδο της άλλης, ανάλογα με το μήνυμα που επέβαλε το εμπορικό «project» ή το πολιτικό «πρόγραμμα».

Και η ποίηση; Ασταθής, μετέωρη ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό -που δεν ήταν πια ούτε φανταστικό ούτε πραγματικό- βρέθηκε να προσπαθεί να προσανατολιστεί σ' έναν ορίζοντα όπου όλα βρίσκονται πάντα εδώ κι εκεί, πάνω και κάτω. Η μοίρα του σύγχρονου ποιητή είναι να ιδρύει την παράδοση που υποτίθεται πως θα αξιοποιούσε. Από τη στιγμή που προβαίνει στο ελάχιστο ποιητικό ενέργημα, τη στοιχειώδη μεταφορά που θα γεννήσει το ποίημα, πρέπει να θεμελιώσει ex nihilo τον εαυτό του ως υποκείμενο, το ποίημα ως κείμενο, την ποιητική ως μηχανή παραγωγής ποιητικών κειμένων, την

Με συγκατάβαση

τέχνη του την ίδια. Αλλιώς, δεν έχει καμία πιθανότητα να επιβιώσει σ' αυτόν τον παράδοξα κατοπητικό κόσμο.

Μια τέτοια προσπάθεια θεμελίωσης ενός σύγχρονου ποιητικού ορίζοντα -η συστηματικότερη και συνεπέστερη ως προς τις επιδιώξεις του συγκεκριμένου ποιητή- είναι το νέο βιβλίο του Χάρη Βλαβιανού, που κάτω από την ιμπρεσιονιστική ασφάλεια του τίτλου *Διακοπές στην Πραγματικότητα* (εκδόσεις Πατάκη) στεγάζει μια σειρά από κείμενα, τα οποία χαρακτηρίζει «Ποιήματα-Σχεδιάσματα-Μεταγραφές», χωρίς να προσδιορίζει σε ποια από τις παραπάνω ομάδες ανήκει η κάθε περι-

πτωση. Από μιας αρχής, η απροσδιοριστία αυτή εκδηλώνει την πρόθεση να εκβιάσει από το κείμενο μία τουλάχιστον διάσταση, διαφορετική από την παραδοσιακά θεσπισμένη. Οι *Διακοπές στην Πραγματικότητα* περιέχουν στικρά σχεδιάσματα στα οποία κυριαρχεί ο στοχασμός, φιλοσοφικές σημειώσεις με ποιητική διάθεση και αυτοβιογραφικές καταθέσεις με φιλοσοφική διάσταση. Προφανώς, στο βιβλίο αυτό ο Βλαβιανός δηλώνει πως διαφέρει για τη θέση των κειμένων του στην λογοτεχνική ταξινόμηση, αν πρόκειται να αρθρώσει με τη μέγιστη δυνατή ακρίβεια τον προσωπικό του λόγο. Η γραφή του Βλαβιανού είναι γνωστή: συστηματική αποκάθαρση των λέξεων από κάθε συναισθηματικό στοιχείο, σε αντίθεση με έναν έντονο συναισθηματισμό της «ασθενούς» αλήθειας του θέματος. Πως αυτή η αντίθεση είναι ένας «αντι-ποιητικός» ελιγμός, δεν χωρά αμφιβολία. Οι *Διακοπές στην Πραγματικότητα* ορίζουν με σαφήνεια την τοποθέτηση του ποιητικού υποκειμένου στο τραγικό δίπολο πραγματικότητα-φαντασία, για το οποίο μιλήσαμε στην αρχή. Σύμφωνα με τον Βλαβιανό, η πραγματικότητα αποτελείται από μια αέναη σειρά φανταστικών κατασκευών, που κάποια στιγμή λύνουν τους δεσμούς τους με τη φαντασία. Συνεπώς, το ζήτημα της αντίθεσης ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό είναι ζήτημα κυρίως γλωσσικό. Το φανταστικό, όταν εκφράζεται με όρους αναλυτικούς, διεκδικεί τη θέση της πραγματικότητας, εξοβελίζοντας τη συνθετική γλώσσα του ποιήματος στο αντίθετο άκρο της συνείδησης μιας εποχής. Η παρουσία του φανταστικού, που θέτει στη θεσπισμένη θέση του μια κατεξοχήν ολοποιητική στοχαστική πρακτική για να νομιμοποιήσει την πραγματικότητά του, κατά τον Βλαβιανό μπορεί να αποκαλυφθεί μόνο με την άρθρωση ενός μιμητιστικού λόγου, απολύτως ειλικρινούς στη ρητορική του γυμνότητα και άκρως επιθετικού στην συναισθηματική του αυτοσυγκράτηση.

Η ποιητική αυτή τακτική παραγωγής «μη-ποιημάτων», θα μπορούσε να θεωρηθεί μια λύση. Μια λύση σ' έναν κόσμο που αποφεύγει τα προβλήματα, υποκύπτοντας αποκλειστικά στη γοητεία των λύσεων. Ο σημερινός κόσμος είναι μια ανάστροφη Λερναία Ύδρα: κάθε φορά που του κόβεις ένα κεφάλι, βγάζει δύο σώματα. Απομένει η προσπάθεια του ποιητή να κρατήσει τη γλώσσα του, γλώσσα του.

Ο Γιώργος Μπλάνας είναι ποιητής